

FESTA **DE LES**
LLETRES
FALLERES

VALÈNCIA | 20/04/2012 | @LletresFalleres

LLETRES
FALLERES

ASSOCIACIÓ
D'ESTUDIS FALLERS

AdEF

Associació Cultural
FALLA MALVA

DEPÒSIT LEGAL:V-1263-2012 | TÍTOL: PREMIS LLETRES FALLERES 2012 | EDITA: M.SELVI S.A.

PODEU SEGUIR TOTES LES ACTIVITATS DELS PREMIS DE LES LLETRES FALLERES EN

www.lletresfalleres.org | www.facebook.com/lletresfalleres | twitter.com/lletresfalleres | gplus.to/LletresFalleres

Des de fa set anys, es convoquen diversos premis literaris que tenen com a objectiu potenciar els llibrets de falla com a vehicles de difusió cultural i de promoció del valencià, reconeixent tant l'esforç de les comissions que els publiquen com la d'aquells col·laboradors que hi participen amb els seus textos i dissenys. Enguany estos guardons s'han presentat amb un nom comú, **PREMIS DE LES LLETRES FALLERES**, a fi de dotar de major impuls la convocatòria. Els organitzadors volem així contribuir a reforçar la creació literària en la festa de les Falles i els seus llibrets, en tots els seus formats.

A l'inicial **PREMI SOLER I GODES AL MILLOR ARTICLE D'UN LLIBRET DE FALLA DE LA COMARCA DE L'HORTA** (des del 2005), convocat per l'Associació d'Estudis Fallers; s'han anat afegint el **PREMI MALVA ALZIRA AL MILLOR POEMA SATÍRIC D'UN LLIBRET DE FALLA DE LA COMUNITAT VALENCIANA** (des del 2007), convocat per la Falla Plaça de la Malva d'Alzira i l'Associació d'Estudis Fallers, i els **PREMIS MOCADOR I EMILI LLUECA AL MILLOR ASSAIG SOBRE FALLES I CULTURA POPULAR VALENCIANA D'UN LLIBRET DE FALLA DE LA COMUNITAT VALENCIANA I DEL CAMP DE MORVEDRE** respectivament (des del 2010), convocats per la Falla el Mocador de Sagunt, L'Arxiu Camp de Morvedre i l'Associació d'Estudis Fallers. Enguany, com a novetat, s'hi incorpora el **PREMI MESTRE ORTIFUS A LA TEMÀTICA I PORTADA D'UN LLIBRET DE FALLA**, convocat per la Falla Borrull-Socors i l'Associació d'Estudis Fallers.

A més, amb l'objectiu de visualitzar la creativitat satírica en els nous canals de comunicació que oferixen les xarxes socials, amb la col·laboració de Malalt de Falles, la plataforma Premis de les Lletres Falleres ha convocat el **PREMI #p1f12 AL MILLOR TEXT SATIRICOFALLER BREU PUBLICAT EN FACEBOOK, TWITER O GOOGLE+.**

Amb la publicació que teniu a les mans, que arreplega tots els treballs premiats enguany en la primera edició dels Premis de les Lletres Falleres, volem afegir-nos a les celebracions del Dia Internacional del Llibre i també reivindicar la literatura en valencià produïda per les Falles com un dels elements patrimonials que genera esta festa.

CONVOCA

PATROCINEN

Ajuntament
de Burjassot

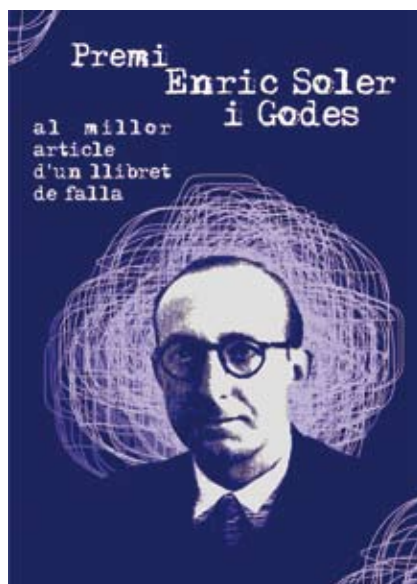

Ajuntament
de Mistata

AJUNTAMENT DE
PATERNA
REGIDORIA DE CULTURA

PREMI SOLER I GODES AL MILLOR ARTICLE D'UN LLIBRET DE FALLA DE LA COMARCA DE L'HORTA

EL PREMI

Des de fa uns anys, els llibrets de falla han obert les seues planes per acollir articles diversos que contribuïxen a la creació i la reflexió al voltant de la festa de les Falles. Amb este objectiu, conflüixen l'esforç editorial que duen a terme les comissions de falla i la participació de col·laboradors individuals. Amb la voluntat de distingir este treball conjunt es convoca el Premi Soler i Godes, que du el nom del president fundador de l'Associació d'Estudis Fallers i destacat estudiós de la festa fallera.

ARTICLE GUANYADOR

«**DELS ROMANÇOS DE CEC A L'AUCA DE F. BORRULL**»,
DE **MANUEL PÉREZ**, PUBLICAT EN EL LLIBRET DE LA **FALLA**
BORRULL-SOCORS DE VALÈNCIA (L'HORTA)

Afortunadament, la freqüent aparició de l'auca en els inicis del segle XXI és una molt bona notícia per als qui, en el nostre àmbit laboral, social i cultural, cerquem la presència viva i dinàmica de la nostra llengua.

En això, cal que vaja, en primer lloc, la meua felicitació per a la comissió de la falla Borrull-Socors per l'ús de l'auca en l'explicació tant del monument infantil com d'una altra que fa referència al personatge històric de Francesc X. Borrull, ara que se celebren els 200 anys de la Constitució de Cadis, la Pepa.

I he dit que resulta encoratjador el fet que en 2012 apareguen les auques, quan els mitjans audiovisuals i les més modernes tecnologies digitals sembla que podrien arraconar una forma d'expressió i de cultura popular que va tenir el seu moment més àlgid al llarg del segle XIX.

Tot i que els precedents de l'auca hem de situar-los en uns conjunts de taulellets de ceràmica del segle XV, ilustrats amb escenes menestrals, és a mitjans del XVII quan apareixen els versos ariats que expliquen la imatge.

La feina fa lo barber
a la porta del carrer.

Lo carnisser mata el porc
i el socarrima ab lo foc.

D'una manera simultània, s'editen en paper llibres enquadernats o en fulls solts amb temes religiosos i de vides de sants o sobre els oficis.

També hi ha constància de l'existència d'auques pintades sobre grans cartells que els auquers explicaven aprofitant les grans concentracions humanes com les fires, els dies de mercat, les

festes, les portes de les esglésies i que el públic, en ocasions, arribava a convertir en històries que passaven a formar part de la tradició oral, junt amb altres composicions poètiques que donen lloc al nostre romancer i que sovint anomenem romanços de cec, per haver estat popularitzats per cecs i col·loquiers en l'àmbit de l'àrea lingüística catalana a partir del segle XVI.

Però és a partir del segle XIX que les auques apareixen com les coneixem en l'actualitat. Es tracta d'un full de paper on hi ha almenys 24 vinyetes amb imatges explicades per dos versos heptasíl·labs de rima consonant, en els quals es recomana evitar l'acabament en gerundis o infinitius verbals.

Les imatges inicialment eren xilografies, després litografiades i finalment passaren al fotogravat.

Com passa en el nostre romancer, hi ha una similitud temàtica amb les auques: n'hi ha d'humorístiques i de festa, religioses i morals, de personatges històrics i de la vida corrent.

Si fem una tria de les auques valencianes, en el 1857 hi ha documentada *Jocs d'infantesa* i un any després, *Auca de la procesión del Corpus de Valencia*.

A Constantí Llobart, un dels introductors de la Renaixença valenciana i fundador de Lo Rat

Penat, devem el llibre *Tipos d'auca* (1878), tan conegut que potser ha donat lloc al fet que en la parla popular encara es diu *fer tots els papers de l'auca* quan algú es veu obligat per les circumstàncies a adoptar diferents actituds difícils i sovint contradictòries o *ser d'auca* quan un individu actua de forma graciosa i cridanera.

També en el nostre àmbit lingüístic i en 1907, Santiago Rusiñol va publicar la seua novella *L'auca de senyor Esteve*, de la qual es va fer en 1917 una versió teatral, així com diverses versions populars d'auques en paper i en ceràmica.

No podem deixar d'esmentar l'auca *Exposició Regional Valenciana* (1909), *L'auca de Garrufo* (1912), *Auca, bunyol o pastís del dia de Sant Donís*, amb versos del poeta Almela i Vives i que va ser premiada en el concurs del Gremi de Pastissers (1921), *L'auca del Tio Pep* (1925), *Turistes del sèl en València* (1928), *L'auca del Pèp de la Sòn* (1930) i, per fi i a pocs mesos de la Guerra Civil, *Auca de les falles del llibret de l'any 1936*.

En els darrers anys, els professionals de l'educació, diverses entitats culturals i persones preocupades per la normalització de la llengua i amb interès per difondre la nostra història i cultura, han posat a l'abast de les escoles i instituts, però també del públic en general, una sèrie de recursos com els que a continuació referim.

25 auques per aprendre en valencià, del professor alcoià Vicent Luna.

La paret de les auques, creada en 1997 per Jordi Fons i Joan Vilamala. Es tracta d'un conjunt de 179 auques sobre personatges com Jaume I, Enric Valor, Joan Fuster, Sanchis Guarner, V. A. Estellés, Joanot Martorell i Ausiàs Marc. En 2011 va presentar *L'auca de Teodor Llorente* en commemoració del primer centenari de la seua mort.

A més, en 2007 i en col·laboració amb Escola Valenciana i l'editorial Bromera, es va repartir, a tots els centres docents, l'auca *300 anys de la batalla d'Almansa. El futur és nostre*.

La col·lecció «Les Nostres Auques», editada per Denes i L'Eixam, del col·lega i amic Francesc Aledón, que recull experiències escolars dels més menuts de l'educació primària, alhora que és una eina per a l'aprenentatge de la lectoescriptura i dels valors educatius: *Les vocals*, *De comptar no s'acaba mai*, *Els tres porquets*, *El pi xicotet*, *La garrofera màgica...*

I com a recomanació final, a tots els qui tindreu el privilegi i el bon gust de girar una visita a la falla de Borrull-Socors, atureu-vos i dediqueu un poc de la vostra atenció a l'auca del monument infantil *Emplenem la vidriola*, així com a la del personatge valencià que dona nom al carrer Borrull.

Estic segur que sabreu identificar la seua temàtica: l'una, sobre la vida del dia a dia, amb un to humorístic i satíric, i l'altra, amb un personatge històric valencià, en un any en el qual tindrem moltes celebracions al voltant de la primera constitució espanyola del 1812.

Fonts consultades:

ALEDÓN, FRANCESC, col·lecció «Les Nostres Auques», Paiporta-Tavernes Blanques-València, Denes-L'Eixam-Camacuc.

AMADES, JOAN, *Costumari català*, Barcelona, Salvat-Edicions 62, 1982-1984.

GARCÍA GAYANO-LLUCH, Rafael, *Recopilació d'auques*, Paiporta, Denes, 2007.

Gran enciclopedia de la región valenciana, València, Gran Enciclopedia de la Región Valenciana 1972, 12 volums.

MONFERRER, ÀLVAR, *El romancer valencià*, Picanya, Edicions del Bullent, 2004.

Biblioteca de Rafael Gayano-Lluch.

Biblioteca Valenciana Digital (<<http://bivaldi.gva.es>>).

La Paret de les Auques (<www.auques.cat>).

CONVOQUEN

Associació Cultural
FALLA MALVA

ASSOCIACIÓ
D'ESTUDIS FALLERS

PATROCINEN

Ajuntament d'Alzira

Bankia

escola
valenciana
FEDERACIÓ
D'ASSOCIACIONS
PER LA LLINGUA

PREMI MALVA ALZIRA AL MILLOR POEMA SATÍRIC D'UN LLIBRET DE FALLA DE LA COMUNITAT VALENCIANA

EL PREMI

El Premi Malva Alzira busca potenciar una major presència de la poesia satírica, de llarga tradició històrica i popular entre els valencians, en els llibres de les comissions falleres, ja que la ironia, la crítica i la sàtira són aspectes que han estat sempre associats al món de les Falles. Així, es pretén evitar la progressiva desaparició, en els últims anys, de les explicacions en vers del monument faller o d'aquells poemes solts que fan un repàs en clau d'humor de totes aquelles notícies, successos i fets ocorreguts als nostres pobles o al món que ens envolta.

POEMA GUANYADOR

LA «FABRA» DE L'OR... PERDÓ, VOLÍEM DIR LA FEBRE,
D'ANTONI LLUÍS MARTÍNEZ FURIÓ I ENRIC XAVIER
FERRÚS FAYOS, PUBLICAT EN EL LLIBRET DE LA FALLA
BORRULL-SOCORS DE VALÈNCIA (L'HORTA)

POEMES FINALISTES

«VULL SER JURAT POPULAR»,
DE JOSÉ ANTONIO MARTÍNEZ, PUBLICAT EN EL LLIBRET DE LA FALLA
CAMBRO DE TAVERNES DE LA VALLDIGNA (LA SAFOR).

«EL MERCAT. VISITES DE L'ALTRE MÓN»,
DE JOSEP ENRIC GONGA I COLOMINA, PUBLICAT EN EL LLIBRET DE LA
SAGRADA FAMÍLIA-COREA DE GANDIA (LA SAFOR).

Per Castelló, un poc al nord,
amb un parell de... raons,
diuen que hi ha un aeroport:
¿quan posaran els avions?

Entre els «fabres» ix la llebre
i augmenta de l'or la febre.

Abans la febre de l'or
en dugué a Amèrica a molts,
ací la «fabra» de l'or
és que Fabra sense por,
el Fabra de les ulleres,
compra cupons, dècims solts
i els que compra, toquen tots.

Això sí que és sort de veres.

—¿Quin serà el secret d'això?

—¿A cas té gràcia encisera

i somia amb el cupó?

—¿O du la sèrie sencera?

Diga'ns, per favor, *don* Carlos,
posant-nos hui la mà al cor:

—¿On cal anar a comprar-los?

—¿Visca la «fabra» de l'or!

Doncs caldrà anar al moment
si volem salvar els mobles
i obtindre finançament,
que ens puga traure de pobres,
malgrat que siga amb les sobres
dels que no compra *don* Carlos,
que és qui millor sap triar-los.

I així encertant més cupons,
com és que té tanta sort,
pot comprar uns quants avions
i omplir el seu aeroport.

O si vol ser recordat
per la Generalitat,
i el seu homònim paísà
que és hui el «primer valencià»,
que en compra a nom de l'erari,
que hui no és cap contumàcia
eixe esforç pressupostari,
i es pagaran a diari
les despeses de farmàcia,
sanitat i educació,
on hi ha molt de barracó.

Amb sincera devoció,
sense més grandiloqüència,
i sols pensant en València,
li desitja allò millor
el seu humil servidor:

—¿Visca la «fabra» de l'or!

CONVOQUEN

PATROCINEN I COL·LABOREN

PREMIS MOCADOR I EMILI LLUECA AL MILLOR ASSAIG SOBRE FALLES I CULTURA POPULAR VALENCIANA D'UN LLIBRET DE FALLA DE LA COMUNITAT VALENCIANA I DEL CAMP DE MORVEDRE

PREMI
MOCADOR
D'ASSAIG
SOBRE
FALLES I
CULTURA
POPULAR
D'UN LLIBRET
DE FALLA

PREMI
EMILI
LLUECA
D'ASSAIG
SOBRE
FALLES I
CULTURA
POPULAR
D'UN LLIBRET
DE FALLA

EL PREMI

Des de l'any 2010 es convoquen estos premis al millor assaig sobre Falles i cultura popular valenciana publicat en un llibret de falla. El Premi Mocador té com a àmbit la Comunitat Valenciana, mentre que el millor article publicat per una falla del Camp de Morvedre rep el Premi Emili Llueca, en record de l'historiador i cronista morvedrí. L'objectiu és reconèixer l'esforç que fan les comissions falleres en els llibrets, publicant-los com a vehicle de comunicació amb la resta del món promocionant l'ús del valencià.

ARTICLE GUANYADOR

PREMI MOCADOR

«ARA FA UN SEGLE. LES FALLES DE LA VALÈNCIA DE 1912», DE **JUANJO MEDINA BONILLA I MANUEL SANCHIS AMBRÓS**, PUBLICAT EN EL LLIBRET DE LA **FALLA COMTE DE SALVATIERRA-CIRIL AMORÓS** DE VALÈNCIA

1. Tinc un falla insolent... Ressò de la falla de la Margot a la premsa valenciana de 1912

Ya lo decíamos ayer y lo repetimos hoy. La falla que ha cautivado la atención pública, ha sido la de la plaza de Collado. Ayer fué continua la romería de gente que acudió á admirar las pantorrillas de la Margot.

El Pueblo, 20-03-1912, p. 2

Introducció

La Festa de les Falles es vivia de manera diferent a principis del segle xx. Era una celebració que començava a créixer. Era viscuda com una festa simpàtica, típica, i no com el festeig que coneixem hui i que arriba a paraitzar i transformar la ciutat.

És clar que sempre es pot trobar una excepció que confirma les regles.

En les Falles de 1912, es visqueren una sèrie de fets que pertorbaren la relativa pau en què transcorrien els dies fallers en eixos anys. La falla que es plantà a la plaça del Doctor Collado aquell any destacà entre les vint-i-nou plantades i acabà convertint-se en una manifestació dels diferents estrats en què la societat es dividia, i, per damunt de tot, destacaren els poders fàctics més conservadors i els més oberts. Esta visió dispar de l'anomenat cadafal tingué un clar ressò en la premsa de l'època. Intentarem traslladar, en estes línies, el que suposà aquella falla per a la ciutat, per mitjà de les cròniques que publicaren els diaris que veien la llum a València aquell mes de març de 1912, i que es conserven a l'Hemeroteca Municipal de València.

Cròniques de premsa

Les primeres notícies als diaris, exceptuant alguna mínima referència, les trobem el dia 14 del mes de març. Sembla tard, però hem de considerar que les Falles, a principis del segle passat, «començaven» més tard que actualment.

Només *La Correspondencia de Valencia*¹ i *El Correo*² fan ressenya de les falles en este dia, tot destacant-se en el primer que «La generalidad de los bocetos responde á esa moderna orientación del armatoste monumental con primorosos detalles de ejecución, pero sin decir nada». De la mateixa manera, s'enumera la quantia dels premis atorgats per l'Ajuntament, que varen ser de 250, 150 i 100 pessetes cadascun, i s'anomena un a un els membres que compongueren el jurat d'aquell any, el senyor alcalde, Paredes, i els senyors Alcón, Alzaga, Palau i Benedito.

En els dos rotatius es publicà una relació de les falles plantades el 1912. En *El Correo* podem llegir els primers indicis de la polèmica que s'alçaria els dies successius, ja que, després de fer una descripció de la falla bastant crítica, s'inseria esta frase: «El Alcalde, con tan fausto motivo, ha dado orden de que la vistan más, porque puede constiparse con el tiempo que hace. Han hecho tarde, pues, los sicalípticos.» D'una altra banda, *La Correspondencia de Valencia* només hi dedicà una frase: «Trátase de la reproducción de una sala de

varietés, con su público, su orquesta y su escenario, sobre el que una 'vedette' canta "la pulga".»

El dia 15, *La Voz de València*³ publicà la intenció de la secció valencianista de l'Acadèmia Calatrava, d'atorgar «á la millor falla un magnífico estandarte», sent esta l'única referència a les Falles apareguda en este dia en la premsa local.

El següent dia, 16, és en *El Mercantil Valenciano*⁴ en podem trobar una notícia relacionada amb les Falles. En mitja columna de la segona pàgina, es detallen algunes de les activitats previstes tant per comissions (Pi i Margall-Ciril Amorós, Quart-Doctor Montserrat i Guillem Sorolla-Torn de l'Hospital), com per diferents entitats, per als dies de Falles. Destacarem que és en este diari on trobem l'única referència a una «colla de estudiantes de la Facultad de Medicina» que varen costejar un estendard per entregar-lo a la millor falla de l'any.

El diumenge 17 són cinc els diaris que ens parlen de les Falles. En tres d'estos trobem un comunicat del grup Pensat i Fet: en *La Voz de Valencia*, que també inclou una ressenya de les falles a plantar i alguns dels esbossos d'estes, amb el títol «De Pensat i Fet», i en *Las Provincias*⁵ i *Diario de Valencia*,⁶ on es titula la nota «Pensem de les Falles». En la nota (que reproduïm extreta de *Las Provincias*), es vol destacar que la falla és «sinonim d'ingeni y de sátira» i que la idea

original estaria basada «en un fet ó en un asunto de caracterisació inconfundible y típicos». I, per això, anuncia que atorgarà un estendard «á la falla més ingeniosa».

La nota en els tres diaris es tanca fent propaganda del «folleto» que edità el grup, i que va constituir «un derroche de buen gusto y de esplendidez», per contindre un gravat de cadascuna de les falles a plantar i un recull literari de diferents autors. La revista valia només 10 cèntims, «a pesar de constar de 24 páginas».

En el diari *El Pueblo*⁷ es va publicar una ressenya de totes les falles a plantar en 1912. En l'encapçalament de la dita enumeració, es destaca que «á pesar de la escasa cantidad que el Ayuntamiento ofrece para premios» s'aconseguiria gran nivell, per un «desusado derroche de arte y de dinero». De la falla de la plaça de Collado, es fa esta descripció: «Representa un music-hall. Al pie del escenario, donde canta una chanteusse, hay varios músicos que deben tocar algún aire encanallado. En las butacas se ven varios señores que parecen extasiados contemplando las desnudeces de la artista».

Com ja s'ha apuntat, en *La Voz de Valencia* es dedicaren algunes columnes a enumerar les falles a plantar. De la falla que ens ocupa es destaca que «unos señores se extasían ante las

procacidades de una coupletista que desde el escenario hace gestos indecorosos».

Per a tancar el dia 17, comentarem que en *El Mercantil Valenciano* es feren ressò de les diferents activitats programades per comissions com la dels carrers de Quart, En Joan d'Àustria o la de la plaça de Santa Caterina. Igualment, es comenta que s'han rebut diferents llibrets, i tanquen la crònica apuntant que el setmanari *El Motiló* va preparar premis tant a la millor falla, una coca amb panses, com al millor llibret, amb el títol de «Cantor de les Falles».

El dia 18 quasi tots els diaris oferixen relacions, ressenyes o cròniques de les Falles d'eixe any. En les pàgines 1 i 2 de *Diario de Valencia*, adjuntant tots els esbossos de les falles, es relacionen estes. A la de la plaça de Collado se li posa títol per primera vegada, «La sicalipsis a la orden del día», i es fa una detallada descripció del cadafal, recalcant que el «público, varios viejos verdes, presencia el espectáculo. (La verdura y la calvicie van siempre unidas)». I hi afegixen que l'alcalde ordenà vestir la figura de la coupletista. Es tanca la ressenya de la falla amb estos versos que fan menció al fet: «Defendiendo la moral / la tienen poco respeto / y ¡claro! la vio el alcalde / y les puso su veto.»

En l'enumeració de falles, sense esbossos, que apareix en *El Mercantil Valenciano*, es fa una mínima referència a la falla de la Margot,

assegurant que la vedet canta «la pulga». A més, es publica, amb un dia de retard respecte als altres diaris, la nota del grup Pensat i Fet, «Pensem de les Falles».

En *El Pueblo*, davall l'epígraf «Las Fallas», es parla del «jolgorio» als carrers i de les diferents activitats que programaren les comissions falleres del moment, com la rifa d'un moltó, preparada per la falla Pi i Margall. Els redactors del diari *El Pueblo* es despedixen desitjant que regne el bon humor i «que ningún incidente turbe la alegría de estos dos días».

«Las fallas de este año» va ser el títol de la columna que *Las Provincias* dedicà a la festa el dia 18 de març de 1912. En esta es repassaven cadascuna de les falles. En la descripció de la falla de la plaça de Collado s'assegurava: «En la primera fila de butacas, el hombre gordo, que como llueve y no puede marcharse a su casa, se queda a todas las secciones.»

Per tancar el repàs d'este dia 18 de març de 1912, vorem les notícies aparegudes en *El Correo*, on es destaca el fet que, per ser una edició de nit, ja ens oferix el veredicta del jurat,⁸ i també la intenció d'un dels membres del jurat, el senyor Alcón, de cobrir la figura de la Margot, dins d'un xicotet paràgraf que tingué per títol «Incidentes», cosa a la qual els fallers es mostraren contraris «alegando que está copiada del natural».

És important assenyalar que l'explicació que es fa en *El Correo* del monument que estem tractant és la primera que sembla acceptar-lo, descrivint la falla com «miureña», relatant que «el vendaval ha trasladado un salón de variedades de la calle de las Barcas á la Plaza de Collado», i valorant positivament tant l'execució de les figures, que descriu com a reals i efectives, com la intenció del fallers al triar la temàtica. A més, oferix una llista de «comisiones de falla»⁹ i nomena, per primera vegada, l'artista que va construir el cadafal, Pere Guillem. També s'hi fa menció que va ser l'Agrupació Musical Santa Cecília de Massarrojos la banda que animà amb les seues interpretacions musicals els dies de festa viscuts a la plaça.

Tots els diaris del dia 19, excepte *El Pueblo*, publicaren el que podríem entendre com una nota de premsa del grup Pensat i Fet, en què deixaven ben clar que havien atorgat a la falla de la plaça del Doctor Collado el seu artístic estendard, ja que, segons esta entitat, la falla presentava les qualitats crítiques i satíriques d'un mal social, que era el que entenien que havia de fer una falla: un cadafal que condemne i expose, com acto de fe, els vicis i mals costums, per intentar minimitzar-los exposant-los a l'evident ridícul. I, a pesar de valorar de manera tan positiva la falla, l'entitat Pensat i Fet deixava clar que no feia el mateix amb el llibret, ja que, segons afirmaven, no estava escrit amb la decència ni la moral pertinents.

A més d'açò, alguns diaris hi afegien, dins de les cròniques que publicaven de la festa, els seus comentaris o valoracions al voltant de la falla de la Margot, com, per exemple *El Mercantil Valenciano*, que assegurava que «la opinión ha fallado a favor de la falla de la plaza de Collado» i insistia que la valoració del jurat no havia agradat ni dins de l'Ajuntament, per sentenciar, finalment, que «o se suprimen los premios ó se obra en justicia; lo demás es ir contra la fiesta». Caldria deixar patent que la falla que va guanyar era una falla que feia propaganda d'un paper de fumar, fet que, segons esta crònica, era injust i podria ocasionar que la festa «quede convertida en una serie de reclamos, que le quitarán todo carácter».

La Voz de Valencia hi afegia que la penya A Trossos havia premiat la falla per ser la que més s'adaptava a la idea de constitució del premi, encara que remarcava que ho feia a pesar que l'estendard deia que era per a la falla més clàssica.

Diario de Valencia assenyalava que el jurat havia fet vestir la figura principal de la falla que ens ocupa, «que se exhibía en camisa. Se le ha puesto una toquilla y aún ha quedado de modo indecente».

En *Las Provincias*, es descriu la falla com «la más intencionada i la que más se ajusta al carácter de esta fiesta», i es conta que el públic havia sigut

molt nombrós i que es renovava constantment, així com que no hi faltaven els «chistes alusivos, y muchas veces la malicia de los espectadores iba más lejos quizás que la intención de los falleros».

Solament ens falta comentar la visió que de la falla ens trasllada el diari *El Pueblo*. En primer lloc, destaca que és la que més expectació ha provocat, i afirma que és per «la gracia que tiene por arrobas», i que va ser un reclam dels que fan època. I ens informa d'un dels successos que particularitzen este cadafal, que no és altre que la mateixa Adela Vicente, *la Margot*, perquè la «chanteuse del Salón Novedades se presentó en carruaje en la plaza de Collado para ver a su homónima», fet que provocà que el públic l'ovacionara de forma entusiasta.

De la mateixa manera, en la ressenya d'*El Pueblo* es destaca que les figures eren veraders retrats, i es criticava la intenció «ridícula» del senyor Alcón, que ja hem comentat, de fer cobrir la figura de la Margot, quan «exponen lo mismo con mucha más realidad los maniquíes de las corseterías». També es deixa clara la postura oberta de la redacció d'este diari, respecte a una falla amb tantes particularitats, afegint, finalment, la seua protesta enfront de «los señores del jurado que por gazmoñería no han concedido premio a esta falla de positivo mérito».

Es baixa el teló

Les últimes notícies que podem llegir de les Falles de 1912 en la premsa del moment són les aparegudes el dia 20 de març, que, com no podia ser d'altra manera, se centraven a comentar per als seus lectors tot allò que va suposar la *cremà* de les falles d'aquell any. Resulta curiós que, en altres anys, les notícies de la *cremà* ocuparen un espai ínfim en les planes dels diaris. Simplement, unes línies per a deixar constància del fet que s'havia produït el final de festa, i poc més. En canvi, esta tendència canvia ara radicalment, per relatar el fets que es produïren la nit de Sant Josep a la plaça del Doctor Collado.

El *Diario de Valencia*, que manté una breu crònica, parla de la gran animació tant a la plaça de Marià Benlliure com a la del Doctor Collado, de la *cremà* de la qual simplement es destacaven certs incidents protagonitzats per joves que insultaven «cuantas señoras encontraban a su paso».

Un altre periòdic que relatà la *cremà* de manera concisa va ser *La Correspondencia de Valencia*, que ens conta que la de la falla de la Margot va ser contemplada per la mateixa cupletista des d'un balcó de la plaça,¹⁰ fet que va produir un gran rebombori. I, segons l'autor de la ressenya, «unos aplaudian y otros pitaban». Es destaca que la cantant va ser acompanyada al seu domicili,

fet que va provocar que la Guàrdia Municipal haguera de prendre mesures. S'hi afegí que Adela Vicente ja va fer acte de presència el dia anterior, fet que causà poc menys que un motí. Finalment, es tancava la crònica amb un «¡Edificante!».

Els relats negatius de la *cremà* d'esta falla es tanquen amb el que es va publicar en *La Voz de Valencia*, que, en la portada de l'exemplar del dia 20 de març, publicà fins i tot una vinyeta original del conegut K-Hito relativa a la cupletista. Al diari, es fa referència a la cantant amb termes com «descocada cupletista que se exhibe en uno de los salones de esta ciudad», i s'afirma que, al baixar del carruatge per contemplar la falla, la gent que la va reconèixer «la obsequió con una rechifla descomunal, justo castigo a su atrevimiento».

Els altres diaris que isqueren a la llum el 20 de març oferixen una visió més positiva tant del cadafal com de la visita a la falla per part de l'artista madrilenya, així com dels fets ocorreguts al voltant de la *cremà*.

En *Las Provincias*, encara que amb una visió més asèptica, es parla del fet que el jurat ha prescindit de falles millors que les premiades, com la de «Collado, considerada por el público como la mejor y la más típica». Al llarg de la mateixa crònica, es relata que, al voler observar de prop la seua falla, Margot no es va immutar

davant la reacció de la gran quantitat de públic congregada, i que «unos aplaudieron frenéticamente y otros silbaron». Esta «legión de admiradores» la va acompanyar en el seu camí a casa, sense deixar de demostrar el seu pensament respecte de l'artista, ja que «aplaudían y vociferaban estruendosamente».

Parlant de la injustícia del jurat al no atorgar premi a la falla que estem analitzant, comença la seua relació del dia de la *cremà* el diari *El Mercantil Valenciano*. Afirmar que el veredict del jurat va provocar protestes contra l'arbitrarietat d'este, manifestacions de simpatia fallera, i destaca el fet que els fallers del carrer d'En Joan d'Àustria prepararen un estendard i, acompanyats per la música, es desplaçaren a la plaça del Doctor Collado, lloc en què reberen visques i aplaudiments, i entregaren l'estendard on feien constar que la falla de la Margot era la millor d'aquell any. També parla de les dos visites realitzades per Adela Vicente a la falla de la qual era la principal protagonista, a la vesprada i a la nit, per tal d'assistir a la *cremà*, cosa que provocà que la gent li demanara que cantara i que parlara, «saliendo la artista del couplet, daba las gracias, enviando sonrisas a porfía».

S'assenyala que la falla es cremà entre el gran guirigall del públic, i que la policia va haver de prendre mesures per tal que la cantant poguera abandonar la plaça fins al seu domicili, camí pel

qual va ser acompanyada per més de quatre-cents persones, segons la notícia publicada. Es tanca la ressenya afegint que l'acte va ser «una apoteosis sicalíptica» i, a més, una protesta cap al jurat. Per acabar, s'assegura que «por poco hubo ayer una revolución por esto de las fallas».

Finalment, la més enèrgica defensa de la falla de la plaça del Doctor Collado de 1912 es produirà en les pàgines del diari *El Pueblo*, que qualifica de «romeria» la gran quantitat de gent que es va desplaçar per tal d'admirar «las pantorrillas de la Margot», i que van arribar a parar el trànsit. Ens conten, des d'estes planes, que la cantant va visitar el monument, i detallen que al reconèixer-la el públic, la rodejà i va fer que rodara la plaça en mig d'«humorísticas exclamaciones al compás de “Ven y ven y ven”, que tocaba la banda de Massarrochos y entonaba parte del elemento joven a voz en grito».

En *El Pueblo* es deixa clar que no a tot el món li agradà esta manifestació al voltant de la cupletista, ja que conta que «no escasearon las personas que se retiraron asqueadas de la plaza de Collado». Així mateix, es destaca que a pesar d'aconseguir els estendards a la més clàssica i a la millor falla d'algunes agrupacions,¹¹ el públic es lamentava de la injustícia comesa pel jurat deixant fora dels premis oficials la falla de Pere Guillem.

Es tanca la crònica comentant que la falla va ser cremada davant d'una «multitud inmensa» i que congregava el millor de «cada casa», i al so, novament, dels acords del cuplet «Ven y ven y ven». Finalitzava l'article destacant que no s'havia produït cap incident que pertorbara «la alegría popular».

Des que la falla de la Margot, com és coneguda popularment, va passar a ser cendra, es convertí en la falla més recordada d'aquell 1912, i, segurament, una de les més conegudes de tota la història de les Falles.

2. Parlant amb la Margot, cupletista i monologuista

La mujer que no sepa entretener y divertir a los hombres está perdida, aunque generalmente se diga lo contrario.

Margot¹²

Consuelo Mendoza, que hoy día hace furor, cantando bajo el nombre de la Samaritana los cuplés del «¡Arza pilili!» y del «¡Jesús que...!», era una mujer como deben ser

las mujeres y como dicen los hombres que les gustan las mujeres: que tengan dónde agarrarse en caso de tropezón.

Quiero decir que era metidita de carnes, alta, las piernas gruesas y bien formadas, la cadera alta y redonda, el pecho pequeño firme, como el de una estatua. Tenia, además, el pelo negro y rizado, la nariz menuda, los ojos ingenuos y la boca... Señores, la boca de la Samaritana es una maravilla. Canta, como debe cantar el sexo femenino de los ángeles, y entre las murmuraciones de bastidores he oído decir que un beso suyo resucita a cualquier abonado calvo de la primera fila.

Margot¹³

«Ha vuelto la Margot, me dijeron. Mi alegría al enterarme no tuvo límites, no podía ocultarla, ni ante mis amigos que admirados me asediaban, pretendiendo escudriñar las causas de mi metamorfosis, antes tan triste, huraño,

incomunicativo, y ahora, tan alegre y jovial», amb aquestes paraules inicia Floro, repòrter de *Letras y Figuras*,¹⁴ l'article «Siluetas del arte ligero», en el qual es reproduïx l'entrevista realitzada per ell, a la cantant, el dia de Sant Vicent Màrtir de 1912, als baixos d'un hotel pròxim al Salón Novedades.¹⁵

Monólogo

El novio era bastante simpático, alto, moreno, muy moreno, con barba negra y rizada, el pelo negro y rizado, con mucho dinero en el bolsillo y su correspondiente alma en su armario.

Si no recuerdo mal se llamaba Antonio, y decía Consuelo que ¡Que miraba de un modo!...

El muchacho estaba muy enamorado. Ella estaba muy enamorada. Él había oficiado primero de serpiente, diciéndole a ella cosas al oído, y era muy justo que de serpiente se transformase en Adán para recorrer el fruto... En doble sentido de la frase. Ella estaba dispuesta a pecar; pero no encontraba la ocasión propicia.

Los besos de él los recibía en cualquier parte... No sean ustedes maliciosos; quiero decir que tenían que aprovechar los

momentos, y nunca saborearon el beso en la boca que, según dicen los inteligentes, es lo más lógico y contundente. Consuelito opinaba lo mismo, y más de una vez la oí decir lo que ese poeta que sale todos los carnavales:

Con la mano, no;
con la boca, sí.

Bueno, dispersiones aparte; quedamos en que Antonio y Consuelo no encontraban ocasión oportuna para cumplir la segunda parte del divino mandato «Creced y multiplicaos».

Como crecer, sí que habían crecido los dos, pero en cuanto a lo otro... Ni un tanto así.

Ella sabrá por qué decía. Porque, les advierto a ustedes, que yo en estas cuestiones de amor no suelo hablar por experiencia propia. Más de una vez al cantar el cuplé de la «Tetera», he tenido que preguntar entre bastidores:

¿Pero qué le pasa al público? ¿Por qué se pone así?

Margot¹⁶

Está cantant el «Cuplet».

De «El plátano y la Guayaba»,
y eixe tío satisfet,
mirantla, es torca la baba,
mentres tremola de fret.

L'atre vell qu' está al costat,
no pot tindre la ma queta,
y mogut y sofocat,
s'está furgant la chaqueta,
perque creu que l'han robat.

Tot es pegarse apretons,
y només, no`s trova res,
s'ha quedat sense botóns.
es el dir, sense dinés.¹⁷

¡Ha vuelto la Margot!, Los carteles de Novedades la anunciarán, trabajará en él, y ahora compañeros, ó consigo verla de cerca y hablarle, ó dejo las cuartillas por toda mi vida; ó un tributo profesional, ó a llorar mi desventura, mi desdicha, al más oscuro rincón de mi buhardilla.

Pero ¡cá! Esta vez, la suerte, la coquetona Fortuna, ha querido favorecerme, y encarnada en las personas de mis buenos y generosos amigos los Sres. Aliaga y Álvarez, que ejercen en ella influencia pretoriana, y para quienes (dicho sea de paso), no tiene límites mi agradecimiento, he conseguido verla, hablarla, estar

tan cerca de ella, que envuelto en su aureola de diosa «venusta»,¹⁸ llegué a impresionarme, de tal modo, que entre balbuciente y trémulo, como novato en estas lides, la dije el objeto de mi visita, que no era otro que el de interrogarla sobre ciertos extremos relacionados con su vida artística, invocando para ello mi calidad reporteril, rogándole al propio tiempo me atendiese. [...]

¿?— Si señor, Soy madrileña, mis padres honradísimos y de regular posición económica, lo que no fue causa bastante a impedir me dieran la educación y cultura de la que con orgullo (fuera falsa modestia) puedo envanecerme.

¿?— Comencé mis estudios desde muy niña, mis aficiones, mi afán por hacerme culta, por poseer conocimientos los más extensos posibles, siempre en armonía con mi inteligencia y sexo, me hicieron salir una niña aprovechada, tanto que, a la edad en que otras quizás comiencen, poseía ya las primeras enseñanzas adictivas, propias de una señorita de mi clase; como adorno escogí, entre las artes, la música, que es mi delirio, y en los cursos reglamentarios terminé la carrera de piano, de la que puedo ostentar el título de profesora, obtenido con notas

de sobresaliente en el Conservatorio de Madrid, adjudicándome por rigurosa oposición el primer premio.¹⁹

El Salón Novedades estava situat a escassos metres del Teatre Principal. En l'època de la seua inauguració, en 1898, compaginava les sessions cinematogràfiques amb espectacles de distint calat.

Disposava de dues-centes butaques i un escenari de tres metres quadrats, en què només podia actuar un actor o cantant, i els músics se situaven als peus del cadafal, generalment un pianista. Era semblant a la composició de la falla de la plaça del Doctor Collado de 1912.

D'els músics, no vull parlar
mentres no me fases figa;
d'ells sols que asegurar
que la pesa qu'ella diga
al punt li l'han de tocar.

Y ans de pegar tisorá,
tinc que dir que «La Changlot»
a ú dels músics li doná
una Brevia, y el chicot
la prengué y se la tumá.

Y así pose punt redó
llechidor intelichent;
si es fluixa l'explicasió,

sigues un poc indulgent
consedintme'l teu perdó.²⁰

Estava situat en el centre de la diversió de la ciutat i dels baixos fons, on proliferaven una infinitat de cafés cantants, pensions amb habitacions i nombrosos locals de mala fama.

En els seus orígens, el Salón Novedades va fer parlar molt, per la seua ubicació en el barri de Pescadors²¹ de València, que el convertia en un focus de contínues denúncies, pel caràcter immoral, psicalíptic²² o pornogràfic de les representacions, i pels rebomboris que es produïen als seus voltants.

Tota la zona va ser subjecta a una forta reforma, després del derrocament del convent de Sant Francesc, que va transformar i va remodelar tota la barriada de la pròxima plaça d'Emilio Castelar, hui de l'Ajuntament, i va provocar la desaparició d'una de les zones d'oci de la ciutat, com llavors era la baixada de Sant Francesc, ja que es va eixamplar el carrer i la plaça fins a les mesures actuals, tot derrocant gran part dels locals d'oci i desplaçant la prostitució cap a altres zones de la ciutat. El local encara existeix i, fins fa poc de temps, era la papereria Sena Alós.

En principi, es va dedicar a les varietats, però va canviar, a partir de l'any 1904, a la cançó lleugera: el va reinaugar la coneguda Fornarina.²³ En este

local va actuar en diverses ocasions amb gran èxit i allí van brillar també artistes molt diversos. Del seu programa per a les temporades de 1911 i 1912, podem destacar: els ballarins Hermanos González, Adela Lulú,²⁴ la reina del cuplet, Lolita Ferrer, Rosita Guillot, Antonia Cachavera Aguarde, *la Cachavera*,²⁵ Las 6 Papillons, Pilar Cohen,²⁶ coneguda per la seua interpretació de «La pulga»²⁷ en 1911, Paquita Fortuny²⁸ i Adela Vicente, *la Margot*, que ja havia estat a València en diverses ocasions, en el Teatre Apolo en la temporada de 1911 i en el Salón Novedades en 1912.

De los públicos ¿Cual es el que más le agrada?

De todos conservo gratos recuerdos, especialmente del de Madrid que me hizo artista y del de Barcelona, por el cariño con que me han tratado siempre; el de Valencia es mi predilecto ¡Son tan buenos, tan cariñosos, tan corteses los valencianos! Me tienen sujeta, tanto que no he querido aceptar contrataciones en otros puntos más ventajosos, si cabe, por no salir de Valencia; me duele dejar esta hermosa tierra, su clima, sus flores. Créame, señor, nunca están bien ponderadas las riquezas de que la naturaleza ha querido acumular en este suelo de ensoñadoras bellezas, de ricas galas, vestidas de floridos vergeles (y aquí una picaresca sonrisa). ¡Ya ve usted,

señor, me siento hasta inspirada en las musas cuando hablo de esta tierra!

¿...? Aquí permaneceré, sí señor, por algún tiempo, no llegaré a cansar a mi público, lo aseguro; mi repertorio es muy extenso, alguna de las obras de las que soy autora las he estrenado aquí y parece han gustado, a juzgar por la benévola acogida.²⁹

Ella els mira y se sonriu
fentlos dos mil postures,
y en el seu interior diu:
yo vos trauré les pesetes,
per aixó se divertiu.

Y els agüelos allí van
una nit y un'atra nit,
com si alló tinguera imán;
y com tant s'han divertit
al sen demá tornarán.³⁰

Muy bien Adelita, la felicito y la admiro; pero noto con gran extrañeza la poca armonía que existe entre sus buenos principios y su vida actual, y si no fuera indiscreción, la rogaría... En Fin no insisto... ¿debutó Usted...?

En el teatro Arriaga de Bilbao, para donde fui contratada como tiple cómica; allí escuché aplausos, y aquello me

animó a continuar; no obstante, no estaba satisfecha, el sueldo era poco y mis obligaciones muchas, teniendo que atender a mis padres en justa compensación y para mejorar, en cuanto a su porvenir, la suerte de mis hermanas.³¹

Monólogo:

La que se multiplicaba era la hermana mayor de Consuelito, que la ayudada a levantarse, a peinarse, a ir al ensayo, a la función, al café después de la función... incluso no la dejaba entrar en cierto sitio, sin antes haber examinado previamente el asiento, porque los hay capaces de meterse en todas partes.

Y, sin embargo, en este sitio leía Consuelito las cartas de Antonio; cartas de «eche usted y no se derrame» ó viceversa; cartas que le quemaban las manos, que la enloquecían, que cambiaban aquel lugar recóndito en un Paraíso de Mahoma ó un vergel florido; ¡ay!, donde pisasenavecillas y murmurasen los plácidos arroyuelos.

Llega incluso algunas veces a perder la cabeza y la noción del tiempo.

Figúrate: en plena pubertad, en pleno idilio, con una carta del novio moreno

y simpático, la pobre muchacha sufría horrorosamente.

Era el novio oficial y no estaba dispuesta a consentir que Antonio consiguiera a Consuelito más que pasando antes por la vicaría, y después por la sacristía y los periódicos ilustrados.

Margot³²

¿Se hizo cupletista?

Sí, señor; hace próximamente dos años debuté en el Teatro Nuevo de Madrid, logrando alcanzar éxito muy lisonjero, y hasta la fecha no puedo quejarme; las empresas espléndidas y los públicos muy indulgentes, creo no se puede desear más.

Y aquí terminó mi entrevista tan deseada con la bella Margot, de cuya delicada atención he salido completamente satisfecho. Adela Vicente, *Margot*, posee una cultura intelectual exquisita; su trato es finísimo, atento, cariñoso, de una ingenuidad que encanta; estudia mucho para no desmerecer (dice). Sus deseos únicos, exclusivos, lo que constituye todas sus aspiraciones, son llegar a reunir un capitalito, que, produciendo la renta suficiente, permita disfrutar de una vida

quando modesta, libre de privaciones al lado de su familia, de sus padres, de sus hermanas, por quienes siente intenso cariño.

Me despedí de Margot un tanto impresionado. Bien merece la gentil Adela ver cumplidos sus deseos; aun a costa de que nos privemos de su esplendorosa luz.³³

S'acosten les Falles

Febrer no va ser un mes tranquil, per al món teatral de la ciutat: el dia 5, a poc de temps de realitzar l'entrevista amb la Margot, es va iniciar un conflicte amb els teatres, cines i espectacles públics, en tota la ciutat, i es van suspendre les representacions, ja que l'Ajuntament havia impulsat un nou impost d'un deu per cent, com un nou arbitri municipal.

La protesta es va estendre a altres ciutats, i s'hi va sumar també la Sociedad General de Autores Dramáticos de Madrid, la qual va prohibir la interpretació d'obres musicals en els cafés. Açò va afectar la vida nocturna de la ciutat i va deslluir les celebracions del Carnestoltes, perquè els músics es van negar a participar en els festejos. Estes celebracions, d'una altra banda, havien entrat en clara decadència, des de principis de segle, en favor de les Falles.

La situació es va allargar durant tot el mes, i només es van reprendre els espectacles el dia 23 de febrer. Va iniciar les activitats el Teatre Principal, on es va celebrar un ball organitzat per l'Ateneu Mercantil.

El tancament va passar desapercebut, excepte als habituals de la faràndula. La resta de la ciutadania tenia unes altres preocupacions, les quals anaven des d'una «pertinaç sequera», que feia perillar les collites de l'horta, amb l'inevitable increment dels preus dels aliments bàsics, fins al trasbals que provocaven les anades i tornades dels soldats que formaven les tropes amb destinació al Marroc, els quals s'embarcaven per defendre uns interessos econòmics que cap d'ells no comprenia —això sí, envoltats de fervents mostres d'afecte, als molls del port de la ciutat, camí d'algun lloc de la costa marroquina—, i sense oblidar-nos dels problemes derivats dels greus successos ocorreguts al setembre, que havien causat que, a la ciutat i la província, es declarara l'estat de guerra.

Situació, esta última, que havia portat a la celebració, en diverses poblacions, dels juís contra els detinguts pels disturbis. No es va alçar l'estat de guerra fins a la finalització dels processos, l'11 de gener 1912, la qual cosa va permetre, finalment, la celebració del Carnestoltes i de les Falles.

A finals de mes, en concret el 28 de febrer d'un any que era bixest, un grup de jóvens es reunia, en un lloc per determinar, per a iniciar una nova aventura editorial que canviaria el concepte de la premsa fallera: era la penya Pensat i Fet.

A la reunió van assistir Josep Esteve Victòria, Francesc Ramil i dos socis més, els quals responien als noms de Sanz i d'Eduard Abarca. L'únic punt de l'ordre dia era el de publicar un fullet dedicat a les pròximes festes de Sant Josep, el qual portaria per nom *Pensat y Fet*.

Esta simpática agrupación ha editado un precioso folleto, que se pondrá hoy a la venta, y del que ha tenido la atención de remitirnos dos ejemplares, que constituye un derroche de buen gusto y de esplendidez. Contienen un grabado de cada falla de las de este año y un variado texto literario, que firman Santiago Rusiñol, Maximiliano Thous, Morales San Martín, Borguet Ferrer, López Chavarri, Gustavino Robba, Cidón, Esteve Victoria, Bayarri, Ricardo San Martín, Abarca, etc. que no dudamos en recomendar a nuestros lectores.³⁴

Dies de Falles segons la premsa local

Des de principis de segle, la festa de les Falles havia calat en la ciutat i, en conseqüència, en

l'interés de la premsa, que cada vegada amb més freqüència reflectia en les seues pàgines, en el mes de març, les notícies i els successos que l'envoltaven. Al mateix temps, van nàixer corrents d'opinió que advertien de diversos perills, perquè no es perdera l'essència de la festa. Entre estos, cal destacar les opinions del grup Pensat i Fet, el qual, des de la primera pàgina del *Diario de Valencia*, deia: Falla es sinònim d'ingeni y de sátira. Esta festa popular será més valenciana cuant menys s'aparte de son origen. La falla en sí deu contituirla, objetivament, més l'ingeni que l'art; clar és que tant millor será si reunix juntes estes dos qualitats; pero res nos dirá un monument per ser complet artístic que vullga ser falla...³⁵

Els lemes, en un total de vint-i-nou falles, tractaven principalment problemes d'actualitat, com era el greu problema marroquí,³⁶ o las interminables obres del tren directe entre Madrid i València.³⁷ La resta es dividien entre el tancament dels teatres, els disturbis de setembre i distints temes de caràcter domèstic i popular.

Entre estos, el que més destaca, segons les cròniques, és el de la plaça del Doctor Collado, el qual es va convertir en l'escàndol de la falla de la Margot, o el de «L'última falla psicalíptica».

Llechidor sofrit y amant,
eixa figura ó ninot,

qu'está dalt del entaulat,
representa á «la Changlot»,

artista de novetat,
segons alguns van dient,
es Reina entre les estrelles,

y es tan fina y complasient
qu'enseña hasta les orelles
si li hu demana la chent.³⁸

Hoy, al amanecer, aparecen plantadas veintinueve fallas, luciendo, en algunas demarcaciones una espléndida iluminación, como las de la calles D. Juan de Austria y Doctor Romagosa. En gran parte de los catafalcos, se realizarán una despertá, dianas y pasacalles, por grupos de dulzaineros y bandas de música venidos para animar al vecindario.⁴⁰

Resum de la premsa³⁹

Anoche comenzaron los trabajos de instalación de algunas fallas, y hoy, el sorprendido transeúnte, las podrá contemplar.

El esfuerzo entusiasta de menestrales, oficinistas, dependientes de comercio, estudiantes y hasta sesudos hombres con título profesional, que participaron en la grata tarea de plantar una falla, el del jornalero en levantar el adoquinado; para que el vecino carpintero coloque las maderas, el alma del armatoste. Esa entusiasta comisión cuyos individuos han llevado revuelta su casa, el dirigir y el ayudar a los obreros, el rectificar, sobre el terreno, líneas y apuntes, clavar clavos, y pintarrajear lonas, tocarlo todo, con una convicción y entusiasmo que son dignos de elogio.

Al matí, va fer un temps desagradable: el vent fort i continuat feia molt molest deambular pels carrers. Va canviar a millor en arribar el migdia del primer dia de falles: el veïnat es va llançar en massa al carrer. Bastarà, per a donar una idea de l'animació que va haver-hi, dir que a les cinc de la vesprada no es podia trobar un cotxe de lloguer.

En este moment va córrer la veu del dictamen del jurat de l'Ajuntament nomenat a este efecte i llavors va començar l'escàndol: el primer, per a la plaça de Marià Benlliure, amb el lema *Xe*; el segon, Quart-Palomar, amb *Espera assegut*, la qual va obtindre també el de la nova revista *El Motiló*,⁴¹ i el tercer, Sant Vicent extramurs, amb *La mort dels consums*.

El jurat, en vore el mèrit d'altres falles, va establir tres premis més, Pi i Margall-Ciril Amorós, amb *El gladiador romà*; plaça de les Arenes, amb "El

putxinelli francoespanyol, i l'últim, al carrer de Murillo, amb *El ferrocarril directe està lluny*.

Al costat d'estos premis de caràcter oficial, se n'adjudicaven uns altres, pertanyents a distints grups: el de la revista *La Traca*,⁴² que li'l va donar a la demarcació Gràcia-Padilla, amb el lema *La república xinesa*; el grup valencianista de l'Acadèmia Calatrava, a la falla d'En Joan d'Àustria, amb *¡Animall!*; les penyes Els XX i El Cantó, als carrers del Torn i Guillem Sorolla, amb *¡Doooooh... i... va!*, y les penyes A Trossos⁴³ i Pensat i Fet, a la plaça del Doctor Collado, amb *La psicalipsi a l'ordre del dia*.

Los falleros, en general, este año se han lucido. Por la cantidad y por la calidad de sus farsas, merecieron los elogios del público, aun cuando no faltaban valencianos que no transigían que el arte se enseñoree tanto de la fiesta, que llegue a quitarle no pocos de sus antiguos encantos. Los antiguos catafalcos pintarrajeados a brochazos, con cuatro macetas en las esquinas, y sus monigotes de movimiento han desaparecido casi por completo. El mismo tema que servía antaño para la acción de la falla, no es igual el de hoy, ni las décimas de los llibrets tienen la malicia y la ingenuidad de los que regocijaban a nuestros padres.⁴⁴

Protestes

En primer lloc, es va premiar la falla de la plaça de Marià Benlliure, que era descaradament un anunci d'una marca de tabac, impropri de la festa:

Esto no debe repetirse, ni tal tendencia se debe mantener, porque se vendrá, en época no lejana, a desnaturalizar el espectáculo de la falla. En segundo lugar, el jurado ha prescindido de otras fallas de mérito superior al de las premiadas, algunas como las de la plaza de Collado, considerada por el público como la mejor y más típica. Los miembros del jurado, los artistas señores Benedito y Palau, no debieron pasar sin protestar el fallo en cuestión.⁴⁵

L'escàndol el va iniciar el senyor Alcón, regidor carlí de l'Ajuntament de la ciutat, i, a més, membre del jurat, que ordenà, quan estaven contemplant la falla, que es taparen les nuses de la cupletista. D'esta ordre es va fer ressò la premsa, que assegurava «que se veía mucho más en los escaparates de las corseterías del centro de la ciudad».⁴⁶

La injusticia del jurado, no concediendo el premio a la falla de la plaza de Collado, dio ayer motivo de diversas manifestaciones de protesta contra tal arbitrariedad y de

simpatía a los falleros. Entre ellos, los de la falla de la calle Don Juan de Austria, los cuales pintaron y arreglaron en pocas horas un estandarte, que resultó muy bonito, y el cual fue paseado por las calles de la ciudad en varios coches. Seguidos por una banda de música, entraron en la plaza del Collado, donde fueron recibidos con aplausos y vítores por el público que estaba en los alrededores de la falla.⁴⁷

El grup Pensat i Fet va intentar desmarcar-se de l'escàndol —no sabem si per la proximitat política d'un dels seus membres amb el partit del regidor— i va matisar el seu veredicte, fet públic dies abans, amb un nou comunicat:

Esta entusiasta y decidida entidad ha otorgado su artístico estandarte a la falla de la plaza de Collado, pues, a su entender, reúne las intencionadas cualidades de la crítica acertada y satírica de un mal social, y la falla debe ser eso, catafalco sobre el que se expongan para su condenación y auto de fe los vicios, las ruines obras, las malas costumbres, etcétera, con el fin de atenuarlas, poniéndolas en evidente ridículo.

Al propio tiempo, nos ruega dicho grupo hagamos pública su opinión de que si alabanzas y aplausos tiene la falla, como

ha demostrado otorgándole su estandarte, ha visto con pena, como toda persona de buen gusto, que el llibret de la explicación de la misma caiga lastimosamente en el defecto que la falla exterioriza, pues no está escrito con arreglo a la decencia ni a la moral más relativas, precisamente.⁴⁸

D'una altra banda, la falla d'En Joan d'Àustria-Doctor Romagosa, la qual partia com a favorita, va remetre una protesta contra la decisió del jurat, en què recordava que havia plantat la seua falla sense afany de guany i protestava obertament perquè s'haguera premiat una falla anunciadora. Acabava el seu comunicat: «Si este fallo prospera, ya lo saben los anunciantes nacionales y extranjeros: Se alquila para anuncios la falla de la Calle Don Juan de Austria y Dr. Romagosa, precios convencionales.»⁴⁹

Ayer tarde, a las cinco, se presentó, en un «milord»⁵⁰ la cupletista Margot en la plaza de Collado. Al descender del carruaje para contemplar de cerca su falla, el público, que era numerosísimo, unos aplaudieron y otros silbaron. El barullo que se produjo fue infernal, pero la cupletista no se inmutó: examinó de cerca la falla y luego volvió a subir al carruaje, marchándose seguida de una legión de admiradores que aplaudían y vociferaban estruendosamente.⁵¹

La falla la va construir l'artista Pere Guillem⁵² i era, com la premsa va dir, una falla clàssica, que no tenia escenes a la part posterior, en la qual una escenografia correcta reproduïa el Salón Novedades, i amb un vestuari molt acurat apareixia una excel·lent col·lecció de caps de cera, que, com deien els diaris «son verdaderos retratos, como ocurre con el profesor de la Banda, Sr. Salazar, y un célebre chocolatero, que pasará al otro mundo cargado de medallas adquiridas seguramente en el baratillo, dejando el resto de ninots a la imaginación popular, la cual no tardó en encontrar parecidos con propios y extraños, algo que corrió como la pólvora entre los habituales al teatro».⁵³ Pareguts que van costar, ja en la nit de la *plantà*, més d'una amenaça i que van obligar a retirar una figura, per la qual un espectador va amenaçar de presentar una denúncia.

Els grans beneficiats de tot l'escàndol van ser la mateixa Margot i el Salón Novedades, els quals vorien reactivat un espectacle que temps arrere havia estat tancat —ens imaginem que per la vaga del mes de febrer—: la coneguda cupletista i l'empresari del local van aportar un suculent donatiu per a la falla, segons apareix en el llibre d'actes d'esta.⁵⁴

A la nit, a l'hora de la *cremà* de la falla, la plaça estava reblida de gent. Poc abans de les dotze, la Margot va eixir al balcó del segon pis de la

casa número 1 de la plaça. La seua aparició va ser un èxit absolut: els *amateurs*⁵⁵ que estaven al pati i els *paleos*⁵⁶ l'aclamaven tot demanant que parlara i que cantara. La situació s'ho mereixia, però l'artista solament donava les gràcies oferint somriures.

Amb este motiu, es va compondre una cançó que portava el títol «Cuplé fallero»:⁵⁷

A punt de cremar la falla,
es va presentar Adela,
en un trage tan bonico, mi vida,
que pareixia la reina.
La pujaren a un balcó
pa vore-la de més prop
i la música tocava, mi vida,
els cuplets de la Margot.

Y ven y ven y ven,
chiquillo vente conmigo.
No quiero para pegarte, mi vida,
ya sabes pa lo que digo.
Y ven y ven y ven,
chiquillo vente conmigo,
que no serás el primero, mi vida,
que conmigo se ha venido.

Y ven y ven y ven,
chiquillo vente conmigo.
No quiero para pegarte, mi vida,
ya sabes pa lo que digo.

Y ven y ven y ven,
chiquillo vente conmigo,
que no serás el primero, mi vida,
que conmigo se ha venido.

Després de la cremà de la falla, la policia i la guàrdia municipal van haver de prendre grans precaucions perquè la cupletista poguera eixir de la casa on estava, perquè el públic impedia que prenguera el carruatge per anar al seu domicili.

Més de 400 persones van seguir el cotxe un gran tram, donant visques a Margot. L'acte va ser una apoteosi psicalíptica de la tradicional festa de la cremà de les falles i, de passada, una protesta per la conducta del jurat.

Notes:

1. *La Correspondencia de Valencia* va ser fundada en 1882 per Manuel Maria de Santa Ana. Per a este article, s'ha consultat els números 15.325, p. 1, i 15.330, p. 1, corresponents als dies 14 i 20 de març de 1912. Les seues dimensions eren de 60x37,5 cm. Va deixar d'editar-se a l'entrar les tropes nacionals a la ciutat en març de 1939.

2. *El Correo* va eixir al carrer per primera vegada en setembre de 1899. Des de febrer de 1912, se subtitula *Diario Liberal Independiente*. Les seues dimensions en l'època consultada eren 62x46cm. S'ha consultat el número 4.387, del 14 de març,

així com els corresponents als dies 18, 19 i 20, compresos entre els números 4.390 i 4.392. De tots els exemplar referits, s'ha consultat les planes primera i segona.

3. *La Voz de Valencia*, subtitulat com a *Diario Católico de la Mañana*, va vore la llum al mes d'abril de 1901, i es va publicar fins al setembre de 1917, amb un total de 5.723 números. Per a este article, s'ha consultat els exemplars apareguts els dies 15, 17, 19 i 20 de març, corresponents als números d'edició 3.811, 3.813, 3.815 i 3.816. Les seues dimensions eren de 62x47cm. El 27 de setembre de 1917 va canviar de capçalera i va passar a denominar-se *La Voz Valenciana*, que, després de 7.081 exemplars, va deixar de publicar-se el 28 de març de 1939.

4. *El Mercantil Valenciano* va ser publicat per primera vegada el 24 d'octubre de 1872. S'ha consultat els exemplars compresos entre els números 15.601 i 15.605, del dia 16 al 20 de març de 1912. Les seues dimensions eren 62,5x 46cm. Es continua publicant en l'actualitat amb el nom *Levante-El Mercantil Valenciano*.

5. *Las Provincias* naix el 31 de gener de 1866, a l'adquirir Frederic Doménech (impressor) i Teodor Llorente (periodista) la base del diari *La Opinión*. Hem consultat la publicació, que tenia unes dimensions de 61,5x45,5cm, dels dies 17, 18, 19 i 20 de març, que es corresponen amb els números d'edició del 16.609 al 16.612.

6. *Diario de Valencia*, considerat el diari degà de la premsa espanyola, és una capçalera que es ve

usant des que aparegué per primera vegada en 1790. En l'època que tractem, va ser fundat el 18 de març de 1911 i va tractar, des d'eixe mateix dia, les Falles en les seues planes. En 1912, tenia una grandària de 62x46cm, i se n'han consultat els exemplars 363 a 366, dels dies 17 al 20 de març.

7. *El Pueblo. Diario Republicano de Valencia* va ser fundat per Vicent Blasco Ibañez en 1894, sent el seu primer dia de publicació el 12 de novembre. Va deixar d'eixir al carrer el dia 29 de març de 1939, quan va ser confiscat en esclatar la Guerra Civil, per haver variat el seu discurs polític en favor dels revoltats. El 1912, era dirigit per Fèlix Azzati, i tenia unes dimensions de 62x45cm. S'ha extret informació dels números 7.186 al 7.189, que es corresponen amb els dies 17, 18, 19 i 20 de març de 1912.

8. El jurat va determinar que les falles mereixedores de premi eren les de la plaça de la Pilota, el primer; Quart-Palomar, el segon, i el tercer per a la del carrer de Sant Vicent extramurs. A més, destacaren el mèrit de les plantades als carrers de Russafa i Ciril Amorós, la plaça de les Arenes i el carrer de Murillo, i els van atorgar un estendard com a premi.

9. La dita comissió estava formada pel president, senyor Bosch; el secretari, senyor Moltó, i, segons la crònica del diari, «el depositario de las águilas», el senyor Úbeda.

0. En concret, des del segon pis del número 1 de la plaça. L'edifici ha sigut recentment rehabilitat i no es conserva el balcó vidrat original.

1. En *El Pueblo*, a més dels ja esmentats premis atorgats per Pensat i Fet, la penya A Trossos i el de la comissió de falla del carrer En Joan d'Àustria, s'apunta que també obtingué el premi del setmanari *El Motiló*.

12. Adela Vicente (*Margot*), «Para este viaje...», collecció «Cuentos Galantes», núm. 49, 1911.

3. Adela Vicente (*Margot*), «Para este viaje...», collecció «Cuentos Galantes», núm. 49, 1911.

4. *Letras y figuras*, número 54, de 10 de febrer de 1912. Revista apareguda a València en febrer de 1911, dirigida per Francesc Vives i Liern.

5. Salón Novedades: inaugurat en 1898, en el número 9 del carrer de les Barques de València.

6. Adela Vicente (*Margot*), «Para este viaje...», collecció «Cuentos Galantes», núm. 49, 1911.

7. Llibret de la falla de la plaça del Doctor Collado, 1912.

8. *Venusta*: 'bonica, d'una gran bellesa, graciosa'.

9. Floro, dins *Letras y Figuras*, núm, 54, 10 de febrer 1912.

20. Llibret de la falla de la plaça del Doctor Collado, 1912.

2. Barri de Pescadors: zona del centre de València, ubicada entre els actuals carrers de Lloria, Pascual i Genís i Barques, i la plaça de l'Ajuntament.

22. *Psicalíptic*, prove del castellà *sicalíptico*, adjectiu derivat de *sicalipsis* (paraula construïda humorísticament a partir del grec σ kov, 'higo', i λειψις, 'acció d'untar, fregar'), que significa 'malícia sexual, picardia eròtica'.

23. Consuelo Bello Cano, *la Fornarina*, va ser la primera gran reina del cuplet. Va nàixer a Madrid, en 1884. El seu debut va ser en el Salón Japonés del carrer d'Alcalá de Madrid, l'any 1902. En 1907, va estrenar «Aventuras del señor Procopio en París». El seu èxit li va arribar l'any 1907, quan va debutar a París amb Pastora Imperio i va continuar amb una gira que va realitzar per capitals europees com Londres, Berlín, Copenhaguen i Sant Petersburg. Va arribar a Espanya convertida en tota una estrella i com a capçalera de cartell d'un espectacle que va estrenar en el Teatro de la Comedia de Madrid. A este espectacle va assistir el rei d'Espanya, Alfons XIII. La seua fama va durar pocs anys, perquè va morir, en 1915, als 31 anys. «Aventuras del señor Procopio en París»: «Guiado por la fama / de la machicha, / Don Procopio, una noche, / se fue al Olimpia. / El buen señor es un conquistador. / Y por gozar del baile / fue Don Procopio / armado de gemelos / y un telescopio. / El buen señor es un conquistador. // Al ver a las coristas balancearse, / Don Procopio decía, sin marearse: / Comprendo que estén locos / con la machich, / que es el baile de moda / que baila toda la gente chic. // Todo cuanto veía / le entusiasmaba / y al compás del bailable / palmoteaba. / El buen señor es un conquistador. / Y al ver dar esas vueltas / tan en redondo, / Don Procopio exclamaba: / Yo estoy ya loco. / El buen señor, es un conquistador. // Y luego, al colocarse todas en fila, / Don Procopio, alelado,

igual decía: / Comprendo que estén locos / con la machich, / que es el baile de moda / que baila toda la gente chic. // Durante el entreacto / salió al paseo / y una chica le supo / dar el camelo. / El buen señor, es un conquistador. / ¿Quiere usted que bailemos / una machicha? / Y entonces, muy ufano, / salió a la pista. / El buen señor, es un conquistador. // Después de la machicha los dos cenaron, / y él regaló a la chica / doscientos francos. / Y al volver a la fonda, / dijo él así: / ¡Hay que ver el dinero / que me ha costado ver la machich!».

24. Adela Lulú, *Adela del Barco*. Cupletista madrilenya. Es va dedicar a realitzar gires per Amèrica Llatina. El seu triomf va arribar en 1905 i es va passar a les varietats en 1911. Una de les seues atraccions era eixir a l'escenari coberta de joies i els espectadors es dedicaven a preguntar qui li les havia regalades. Els seus èxits van ser: «Ladrón», «El debut de la aspirina» i «De la vega valenciana».

25. Antonia Cachavera Aguarde, *la Cachavera, la Diosa del Placer*. D'ella, la crítica deia: «repugnante», «grosera», «zarrapastrosa», «inculta». En 1916, en el Teatro Circo de La Unión, de Múrcia, muntà un escàndol que va acabar en l'Audiència Provincial. A les seues actuacions sempre havia d'assistir la policia. Era un espectacle psicalíptic i Antonia, a banda de dominar el «garrotín», era una artista en l'entreteniment pornogràfic de la malícia i la picardia sexual. Allò del jutjat no era la primera vegada. Quan la Diosa del Placer

actuà en el Teatro Circo de Price de Madrid va ser denunciada també per escàndol públic.

26. Pilar Cohen. *Cupletista i monologuista*.

27. «La pulga»: «Tengo una pulga escondida / que a mi me está molestando / porque me pica y me pica / y no la puedo echar mano. / Su indiferencia me da coraje / como la coja... / como la coja, señores míos, / como la coja no habrá perdón. / Yo me encontraba leyendo / una novelita rosa / cuando esa pulga maldita / fue a colarse entre mis ropas. / La pulga maldita que a mí me devora / la llevo buscando ya más de tres horas / y no sabéis lo que me mortifica / y es porque esta pulga, me pica, me pica. / Hay una pulga insolente / que a mí me está molestando, / porque me pica y se esconde / y no la puedo echar mano. / Salta que salta bajo mi traje, / haciendo burla de mi pudor. / Su impertinencia me da coraje, / y como la coja, señores míos, / como la coja, no habrá perdón. / Cuando yo estaba leyendo / una novela licenciosa, / una pulguita inocente / vino a ponerme nerviosa. / Debe ser una pulga inglesa, / porque vino a ponerse en la ingle. / Salta que salta bajo mi traje / haciendo burla de mi pudor. / Su impertinencia me da coraje, / y como la coja, señores míos, / como la coja, señores míos, / como la coja, no habrá perdón».

28. Paquita Fortuny: «Bailarina cupletista, baila con mucho chic y luce ricas "toilettes". La corrección de su trabajo no impide la presencia de señoras al presentar el espectáculo.» Es denominava *toilettes* a la roba interior.

29. Floro, dins *Letras y figuras*, núm. 54, 10 febrer 1912.

30. Llibret de la falla de la plaça del Doctor Collado, 1912.

31. Floro, dins *Letras y figuras*, núm. 54, 10 febrer 1912.

32. «Para este viaje...», Adela Vicente (*Margot*), col·lecció «Cuentos Galantes», núm. 49, 1911.

33. Floro, dins *Letras y figuras*, núm. 54, 10 febrer 1912.

34. *Diario de Valencia*, núm. 363, 17 març 1912.

35. *Diario de Valencia*, núm. 363, 17 de març 1912.

36. Comèdies-Pau, plaça de Sant Miquel i Corset-Sevilla.

37. Carrer de Fresquet, Espinosa-Pare Tosca, Murillo-Palomar, Quart-Palomar, Guillem Sorolla-Torn de l'Hospital.

38. Llibret de la palla de la plaça del Doctor Collado, 1912.

39. *Las Provincias*, *El Mercantil Valenciano*, *Diario de Valencia*, *El Pueblo*, *El Correo*, *La Voz de Valencia*.

40. *Las Provincias*, 18 març 1912.

41. *El Motiló*. *Semanari Impolític, festiu i Il·literari*. Escrit en valencià i aparegut el 3 de febrer de 1912. El seu director és Rafael Gayano Lluch, i es va mantindre en los quioscos fins al febrer de 1913.

42. *La Traca*. En aquest període de *La Traca* s'incorpora Vicent Miguel Carceller, el qual va iniciar les seues col·laboracions literàries en *La*

Traca Nova i es va fer càrrec de la publicació després de la mort de Josep Maria Puig i Torralba. La revista desaparegué el 28 de desembre de 1912.

43. Penya A Trossos. Agrupació de jóvens nihilistes (del llatí *nihil*, 'res'): és la doctrina filosòfica que suggereix la negació d'un o de més dels suposats sentits de la vida. Més freqüentment, el nihilisme es presenta en la forma de nihilisme existencial, el qual manté que la vida no té significat, objectiu, propòsit o valor intrínsec.

44. *Las Provincias*, 19 març 1912.

45. *Las Provincias*, 20 març 1912.

46. *El Pueblo*, 19 març 1912.

47. *Las Provincias*, 20 març 1912.

48. *Las Provincias*, 19 març de 1912, p 2.

49. *Las Provincias*, 20 març 1912.

50. *Milord o vis as vis*, per ser per a dues places. Cotxe de cavalls el pescant del qual va muntat sobre la part davantera de la caixa i en forma part. Portava sempre capota.

5. *Las Provincias*, 20 de març de 1912.

52. Pere Guillem i Viguer. Pintor i restaurador, va cursar estudis en l'Escola Superior de Belles Arts de Sant Carles de València. En 1901, es va convertir en auxiliar de la classe de pintura mural en l'Escola d'Artes i Oficis de València. La seua vinculació amb la festa arriba a través del Cercle de Belles Arts de València, realitzant carrosses per a cavalcades alegòriques i falles, de les quals va realitzar no més de 10.

53. *El Pueblo*, 19 març 1912.

54. José Civera Martínez, *Mil años de historia y 125 de Fallas*, València, Falla Plaça del Doctor Collado, 1994.

55. *Amateurs*: 'jóvens sense experiència sexual', també, 'amant' o 'fan'.

56. *Paleos*: 'majors, vells'.

57. Cor Popular de Lo Rat Penat, *Cançons falleres*, Lo Rat Penat, 2004 [CD de música].

ARTICLE GUANYADOR

PREMI EMILI LLUECA

«LES FALLES, BRESSOL DEL LLENGUATGE POPULAR VALENCIÀ», D'ALBERT VIDAL, PUBLICAT EN EL LLIBRET DE LA FALLA EL TABALET DE SAGUNT (EL CAMP DE MORVEDRE)

Un any més i seguint amb la idea de transmetre la nostra cultura des dels llibrets de la festa dels valencians, trobem l'oportunitat de compartir amb tots una realitat en la qual potser no s'ha parat a pensar la majoria dels lectors. Enguany, volem fer un examen minuciós del llenguatge popular que hem pogut escoltr al nostre casal al llarg del temps.

Les setmanes falleres, els actes culturals, els sopars diversos, les paelletes o les vesprades de preparar les disfresses o jugar al bolot tenen en comú la bona companyia i el fet d'estar a gust. Les converses diàries amaguen una font inesgotable de llenguatge popular que cal conèixer i preservar. La nostra llengua és rica en dobles significats i en imatges, com podrem comprovar en l'article, però també podrem recordar expressions o dites d'altres temps que conformen una realitat cent per cent saguntina, i cent per cent valenciana.

Vos convidem a fer un viatge real o imaginari, i vos presentem els protagonistes d'este estudi en forma d'assaig literari. Ells són el iaio Antonio i la seua néta Llúcia.

El casal, la casa dels fallers, és un dels símbols distintius de la nostra festa, i ho és per mèrits propis. En la meua opinió, pense que a este emblemàtic indret li caldrien més homenatges en forma d'estudis sociològics, lingüístics (com és este cas) o inclús mencions especials com a vincle d'unió entre els membres d'este particular món. És en els casals on millor es pot apreciar la lletra menuda de la vida fallera, una lletra que per al nostre propòsit passa per la parla dels qui l'habiten.

Molts anys i moltes estones han fet falta per a recopilar part del parlar popular que s'utilitza entre els fallers i els amics del Tabalet, i això els qui millor poden dir-ho són el iaio Antonio (hui

president de la falla) i la seua néta. Antonio és un enamorat de la tradició oral, i la seua oïda afinada s'ha ajuntat amb les ganes d'aprendre de Llúcia, qui no para de fer preguntes al pare de son pare.

Abans d'entrar en matèria, i per a concloure el breu corpus teòric, fixarem el que ens serveix com a objecte d'estudi en l'article. La transformació del llenguatge, en este cas oral, en llenguatge popular és conseqüència d'un procés en el qual la comunitat (els qui parlen una llengua) atorguen a una determinada sentència, frase o sintagma un significat diferent del que literalment té. El procés de lexicalització dels noms, els sintagmes verbals, les frases fetes o de qualsevol representació de la parla, s'assumeix com una convenció per a fixar el nou significat, eixe que el «poble» ha fet seu en un moment determinat. Dels temps en els quals els corralers eren sinònim de poder menjar i viure bé ens ha quedat una frase que hui l'emprem per a dir que es té de tot. Els nostres avantpassats, com pot ser Antonio, sabien que dir *tindre bous, vaques i gallines en sabatetes* significava que no et falta res més, i eixa idea compartida és la que es transmet per a un determinat període històric. Algunes de les frases han deixat de tindre vigència total, però mentre es recorden segueixen formant part del nostre patrimoni lingüístic. Per fer-ne un exemple, a Sagunt hi havia una persona que bevia molt. El seu nom era Nicolau. Així aparegué

una frase que deia *no begues més, que acabaràs com Nicolau*. D'ací es transformà en *anar Colau*. El nom s'havia lexicalitzat amb una connotació concreta. L'ús d'una llengua atorga riquesa i sentit de pertinença a una comunitat. Hui no s'utilitza, però saber-ho ens fa més saguntins i més coneixedors de la nostra parla valenciana.

D'una altra banda, en la segona part de l'estudi trobarem expressions emprades pels membres de la Falla el Tabalet tant en les obres de teatre com en la recent participació en el programa de Canal 9-Televisió Valenciana *Trau la llengua*. Nosaltres volem traure-la, potenciar-la i conèixer-la cada vegada un poc més.

L'acció transcorre al nostre casal, en una temporada en la qual Llúcia, als huit anys, sembla haver descobert el gust per parlar en valencià i saber si ara es parla igual que en el temps del seu iaio. Antonio, un entusiasta per recuperar el patrimoni i la riquesa de la nostra llengua està més que pagat de poder tindre converses amb la seua néta que li evoquen altres temps, i que capten l'atenció de la menuda.

L.: Iaio, mira que m'agrada estar en el casal i parlar amb tu!

A.: I a mi també. Et vas fent una doneta i tens moltes inquietuds. A més a més, això que em faces recordar altres temps m'encisa. Ara ja no eres una *caganiu* i creixes ràpid.

L.: Què és *ser un caganiu*?

A.: Un *caganiu* és algú molt menut. No havies sentit mai l'expressió?

L.: No, però és curiós. Així que els meus amics són caganius perquè sempre estan amb coses de menuts? En saps més, d'expressions populars?

A.: I tant, en tinc un fum. El nostre llenguatge és molt ric i pots aprendre molt si et fixes o preguntes l'origen de moltes frases. Per això ha de *ser del braç arromangat*, que és el mateix que dir que cal que tingues una bona disposició per a aprendre, o col·laborar.

L.: Ja n'has dit un altra. En vull més, que me les apuntes per dir-li-les al pare.

A.: Comencen per les escatològiques, que sempre resulten més curioses:¹ *tindre el geni cagat*, *si tens set pixa i beu al gallet*, *vols obrir el cul i agafar les mosques?* i *ser un baciner*. Com voràs, no tenen el sentit explícit de les seues paraules. Ningú pot defecar en el seu geni, beure al gallet de la seua micció o emprar el cul per a la caça, com tampoc pots *ser un bací* (orinal). Estem parlant de *tindre mal geni*, aguantar-te les ganes de beure o creure's algú que tot és fàcil. *Ser un baciner* significa 'fer el que no deus'. L'orinal no s'ha de tocar normalment, i si ho fas és cosa teua. Ah, se m'oblidava: *qui té el cul llogat no caga quan vol*, 'les obligacions de vegades impossibiliten fer les coses'.

L.: Quin iaio tinc! Tens raó que tot el que parla de caca-cul-pet-pixum no se t'oblida. Conta-me'n més.

A.: Ara t'ensenyaré expressions amb els verbs *ser* i *tindre* que t'agradaran. Allà van. *Ser un sarcet* és 'no parar mai'. De *ser un saboc* o *palpalloques*, hui en diríem *trompellot*. En *ser car de vore* utilitzem imatges per a referir-nos a una nova realitat, una cosa és que no veges a algú, però un altra és que hages de pagar per a fer-ho. Els valencians som prou exagerats, ja ho voràs. En trobaràs alguns que són *bragats* ('forts'), *calents* (referits al sexe), *pollós* ('cul que no reposa'), *mantes* (no valen ni per a tacs d'escopeta, no servir ni per a sentir si plou, són persones que no fan res, que no fan ni brot). També n'hi ha qui és *coent* ('sense gust') o un *figamolla* ('no té sang, ni espenta'). *Ser de l'any de la picor* ('molt passat de moda').

Hi ha dos frases saguntines que vull que les escoltes. Són *ser escampadora de farina i replegadora de cendra* ('fer el contrari del que caldria') i *ser el millor gra de la taleca*. La taleca és el sac de blat, i el millor de tot seria com tu.

Per cert, Llúcia, ma mare me deia una frase que no entenia, a vore si tu la saps: *ser el pa de dolor*. Com a pista et diré que el pa és imprescindible.

L.: Ja tenia ganes de parlar, eh! Pot ser que ta mare parlarà d'algú a qui vol molt, però que li feia mal. Però pregunta-me'n altres, que esta és la més difícil!

A.: Vas ben encaminada: és l'amor i el dolor en el mateix sac. Espera, que abans que vinguen els teus amics per jugar a la pilota encara tenim temps. Anava per les expressions amb el verb *tindre*: *no tindre'n ni tretze ni catotze* (res de res),

tindre llana (molta sort), *tindre la mà trencada* o *un forat en la mà* (gastar diners sense control), *tindre coll* (ser treballador). Esta és una imatge del món agrari, que era l'únic que existia a Sagunt: el coll era el lloc on s'enganxaven els cavalls per a fer la feina de l'horta). Per extensió, també s'ha sentit a Morvedre que *qui té cavalls, té treballs*. *Tindre bona ferramenta* mesurava la capacitat de prosperar. I acabant amb la vida del camp sempre m'ha fet gràcia, i espere que a tu també, *tindre bous, vaques i gallines en sabatetes*. Què més podria faltar amb tot açò?

Més llenya al foc: *tindre gola* ('tragar sense criteri o sense escrúpols'). Exemple: sí que ho ha pogut fer perquè té molta gola. *Tindre mà esquerra* és 'saber fer les coses amb diplomàcia'. *Tindre el cor en la mà* és 'parlar o actuar amb total sinceritat i sentiment'. *Tens els ulls en el tos*: no veus el que tens davant. *Té més anys que la Tarara*, en al·lusió a una cançó popular molt antiga. *No tindre ni mitja galtà*: 'ser fluixet i dèbil'. *Qui té fam somia rotllos* o *tens més fam que un mestre d'escola*: la fam és un tema recurrent en la cultura popular; els majors n'hem passada molta. Que no torne, xiqueta!

L.: Jo no entenc de coses de majors. Sols sé que hui m'ha entrat el gust per això que anomenes llenguatge popular i m'hi fixaré més, perquè ací a la falla m'ho passe d'allò més bé, i sempre apreng.

Teatre i televisió. Tot per la nostra llengua²

La comissió del Tabalet participa en totes les activitats de la Junta Fallera de Sagunt, i la realització del teatre és una de les que més coses ens aporta, tant per l'esforç que significa el fet d'assajar i de representar, com pels moments tan especials que passem. Tornant a l'objecte d'este estudi lingüístic i sociològic, la recent representació del sàinet *La milionària*, així com els més de 10 anys de teatre que portem a l'esquena, ens han fet adoptar moltes frases emprades en estes obres i les fem servir quotidianament en la falla. És una forma de refermar el sentit de pertinença a una comunitat creant uns lligams que ens uneixen entre nosaltres pel simple fet de compartir vivències, i en este cas, aplicar-les al nostre lèxic comú (una mena de llenguatge popular «tabaleter»).

Hala, la primera animalada del dia! Quan algú fa una trastada o li cau alguna cosa fent molt de soroll. És molt utilitzada i l'hem feta nostra com una part més del nostre vocabulari.

Enganxada a un carro és on hauria d'anar!!! Del text teatral a la resposta comuna a la primera de les frases.

Quin bon subjecte és este don Bruno. Canviem el nom propi pel de la persona que fa una cosa meritòria o altruista.

S'ha de procurar per la vida. Expressió màxima de l'esperit faller, de viure bé o, el que és el mateix, *quina vidorra te casques*.

Quant de romanç i quanta paraula inútil. Més d'un de la falla, i no diré noms, parla i parla sense trellat, sense parar i sense dir res de profit.

A tots ells va esta sentència tan directa!

Sí que augmenta, sí. Som animals de costums i si algú empra la paraula *augmenta* tots contestem amb la frase del sainet. *Ma que és bonico compartir!*

Quina satisfacció. Al casal també ens posem filosòfics i, com que tenim clar que s'està molt bé, podem dir *quina satisfacció* com un símil d'allò que està ben fet.

Ves ahí a don Lino, el prestamista. En castellà, diuen, el pitjor ofici és el de *dejardinero*. Nosaltres no entrem en el món de les plantes, així que totes les comandes, a *don Lino*.

Quan ens tire al carrer vindran els gemecs i els ploricós, frase que usem quan alguna cosa es veu que no va bé.

Mal dia tenim o alçar-se amb la castanya torta. En el Tabalet és una expressió comuna quan algú s'enfada per qualsevol minúcia.

Una altra inquietud de la falla enguany ha sigut la visita del programa *Trau la llengua* de Canal 9 al nostre casal. D'esta iniciativa hem extret algunes de les expressions que seleccionarem per a la difusió en este programa que s'emet els diumenges a la nit en horari de màxima audiència. A continuació exposem les frases típicament saguntines i que compleixen els criteris de lexicalització i sentit comunitari únic.

A poc a poc arriba l'aigua a Canet. Cal no tindre pressa. En el segle XIX la séquia que uneix estes dos poblacions no feia el seu recorregut habitual perquè molts llauradors de Sagunt ficaven branques en la séquia (que no era d'obra) per a desviar l'aigua. D'esta forma, cada vegada tardava més a arribar el líquid element al horts del poble del costat.

Està més tort que el camí de Petrés. Eixe camí té moltes revoltes, i abans encara més!

Agarrar un cabàs. Enfadar-se. L'agricultura torna a marcar el nostre lèxic saguntí. El cabàs pesa tant com un disgust.

A Morvedre, en el cul piquen pebre. Ho diuen els de la comarca volent dir que som molt fins els saguntins.

Al maig com vaig. En castellà se sol dir *hasta el cuarenta de mayo no te quites el sayo*.

Dóna'm les senyes. Dóna'm l'adreça.

Igual agranes que emblanquines (o pintes). Fas de tot, però també que canvies d'opinió.

A l'olor del dot, acudeix el ninot. Em sembla allò dels *donettes* i els amics.

Amor d'amo, aigua en cistella. El món agrari ens deixa una altra perla de frase que es completa amb *i el de criat, en panera*. Sempre hi ha classes...

Fes allò més just i dormiràs a gust. No hi ha res com fer les coses ben fetes.

Allò que s'oblida, ni és agrait ni és pagat. Si fas alguna cosa i no ho recorden, és com si no ho hagueres fet.

Diu el mort al degollat: qui t'ha fet eixe forat?
Sempre parla qui més ha de callar.

Carxata. Ribàs de pedres arreglades. Lloc aprofitat a Sagunt per a construir vivendes.

Clotxa. Aljub. Ve de *clot*.

Povitxol. Pou. Lloc de peregrinació per a menjar-se la mona de pasqua a la muntanya de Sagunt.

Trompellot, atrotinat. Desmanotat, arreu.

Gambal. Qui no para de fer xicotetes malifetes.

Alfarrassar. Calcular a ull (taronges, cítrics).
Vendre (o comprar) a ull és fer una estimació de la collita i fixar un preu sense haver de pesar la fruita.

Espigolar. Arreplegar el que queda (garrofes, per exemple) després d'una data. En concret, a Sagunt es diu que *a partir de Sant Miquel es pot espigolar*.

Bolot. Joc de cartes d'origen francès que només es juga a Sagunt

Colxo. Peça d'artesanía que es fa al poble

Atxa. Ciri de la Setmana Santa saguntina

Panerots. Espècie de poltrones que els bars de la Glorieta col·locaven quan arribava el bon temps.

Resultaria impossible sintetitzar la parla valenciana popular en un únic assaig, però el que hem vist obri el camí per a posteriors estudis delimitant l'objecte d'estudi per temes o per èpoques. Volem destacar el nostre agraïment a

l'estudiós local Manuel Civera, així com a diverses persones majors que de forma anònima ens han ajudat a recopilar les expressions o frases que ací es recullen. Totes i cadascuna d'estes han sigut supervisades per filòlegs i estudiosos en la matèria. En aquest sentit, destaquem la inestimable aportació de la filòloga Ana Moliner Gimeno, la qual ha delimitat el camp d'estudi i ha obert la porta a diferents col·laboracions al voltant del llenguatge popular per temes.

No podíem acabar sense apreciar la implicació de la família Ibáñez-Martínez tant en el món faller, com en la participació en les tasques culturals de les falles. El fill del president del Tabalet, i son pare, els dos Antonio, han sigut els que han iniciat el camí que s'ha seguit per fer realitat este projecte. De nou, gràcies a ells i a tots els qui pensen que estudiar la parla popular és també una forma de progrés cultural.

Notes

1. Ens remuntem a Manolo Civera i altres estudiosos de la cultura popular per trobar paraules i expressions relacionades amb les inevitables i imprescindibles funcions fisiològiques i els seus resultats.

2. El sàinet teatral *La milionària* i el programa *Trau la llengua* de Canal 9 mostren la preocupació de la Falla el Tabalet per l'ús i l'estudi del valencià.

CONVOQUEN

ASSOCIACIÓ
D'ESTUDIS FALLERS

AdEF

PATROCINEN

Divina Pastora
Fundación

PREMI MESTRE ORTIFUS A LA TEMÀTICA I PORTADA D'UN LLIBRET DE FALLA

EL PREMI

«Les falles han de parlar» és una de les frases cèlebres del dibuixant Ortifus en les seues immersions en la festa de les Falles, provocant la sàtira en cada escena i mostrant una cohesió en el missatge. Per això, el Premi Mestre Ortifus vol potenciar el treball d'aquelles comissions que en el seu llibret, tant en la portada com en els continguts, plasmen esta coherència amb la crítica de la falla plantada a la seua demarcació, perquè és allò que volem fer desaparèixer amb el foc.

LLIBRET GUANYADOR

MILLOR PORTADA

FALLA SANT ROC DE TORRENT (L'HORTA)

Autor de la portada guanyadora **Eugenio Simó**
(coordinador Emilio García)

FINALISTES

FALLA LA SALETA D'ALDAIA (L'HORTA)

FALLA PLAÇA DE JESÚS DE VALÈNCIA (L'HORTA)

FALLA PLAÇA DE LA MALVA D'ALZIRA

(LA RIBERA ALTA)

LLIBRET GUANYADOR

COHERÈNCIA EN ELS CONTINGUTS

FALLA ARRANCAPINS DE VALÈNCIA (L'HORTA)

coordinador del contingut **Pep Romero**. Lema: "Somíem?"
(portada Carlos Fabre)

FINALISTES

PLAÇA DEL FORN D'ALZIRA (LA RIBERA ALTA) | **FALLA PLAÇA DE CERVANTES** DE PAIPORTA (L'HORTA) | **FALLA PLAÇA DE LA MALVA D'ALZIRA** (LA RIBERA ALTA) | **FALLA SANT ROC** DE TORRENT (L'HORTA) | **FALLA EL MOCADOR** DE SAGUNT (EL CAMP DE MORVEDRE)

La falla d'Arrancapins del 2012 portava per lema *Somnem?* i intentava tractar, com el llibret, la qüestió dels nostres somnis individuals i col·lectius, però també dels malsons als quals ens enfrontem cada dia. El llibret va repassant els diversos somnis i malsons, de caràcter polític, artístic, social i econòmic, per donar una visió crítica però plural de la matèria, que també combina el tractament més seriós amb el de caràcter més satíric o paròdic. Tot plegat, es llança el repte d'atrevir-se a pensar els nostres somnis, o d'evitar els malsons que més ens preocupen. Al remat la falla i el llibret desafien el lector, l'espectador, a atrevir-se a entrar en un territori, l'oníric, tan esvarós com interessant.

SUMARI DEL LLIBRET

- Somiar no és debades. Editorial
- Somnem?... Falla Arrancapins 2012
Un conte infantil per als nous temps, *Alfons Cervera*
- La Núria i els blaveros d'ací i d'allà, *Francesc Viadel*
- El somni de poder estimar i no caure en un malson, *Fran Ferrí*
- Somnis de festa, *Verònica Gisbert*
- El perill d'alimentar l'odi, *Anna I. López*
- El somni frustrat de la modernitat, *Álvaro de los Ángeles i Amparo Civil* (fotografia)
- Deixant el somni fer, *Rafael Tormo*
- Paradís, *Óscar Mora* (il·lustració)
- El somni és polític; el malson, electoral, *Domingo Mestre*
- Despertant d'un malson, *Patás Arriba*
- La metadona del pobre, *Manuel S. Jardí*
- Somnis a la lluna de València, *Na Bàrbara* (il·lustració)
- L'any de la pirateria, *Gil Manuel Hernández i Martí*
- 15M. Un somni de primavera, *Josep Antoni Collado*
- Un somni molt profund, *Voro M. Tarín*
- Sóc pallassa, *L'Atrapasomnis*
- Somiar és gratis, *Javier M. Tarín*
- El somni de la sirena, *Vicente Talens Vera*
- Un somni eròtic, *Gil Manuel Hernández i Martí*
- Somni de joventut, *Groupie Girl*
- El senyor dels somnis ens va dir, *Voro M. Tarín*
- La traca correguda
- El surrealisme no està en Dalí ni en les falles, *Joan Castelló*
- Perquè un falla innovadora a la plaça de l'Ajuntament no siga un somni, *Ivan Esbrí*
- *Pensat i fet*, 100 anys de somni faller, *Josep Lluís Marín i Garcia*
- Assaig d'escriptura automàtica localitzada, *Jesús Peris*
- "De vegades veig falles de Pepet" o el surrealisme faller, *Tono Herrero*
- Fesols i naps, *Rubén Tello*
- I think I'm paranoid (and complicated), *Xavier Serra*
- A la senda del somni (el somni de Borrull), *Sebas Marín*
- Les primes de risc falleres, *Carles Andreu Fernández*
- Calatrava's dream
- Escacs als somnis. Falla infantil Arrancapins 2012
- La història del meu somni, *Pau Collado i Roca*
- Els xiquets d'Arrancapins somien (recull de textos i dibuixos)
- Programa d'activitats
- Arrancapins som

CONVOQUEN

PREMI
#plf12 AL
MILLOR TEXT
SATIRICO
FALLER BREU
PUBLICAT EN
FACEBOOK,
TWITER O
GOOGLE+

#plf12

EL PREMI

El Premi #plf12 a un Text Satiricofaller Breu naix amb la intenció de visualitzar la creativitat satírica en els nous canals de comunicació que oferixen les xarxes socials Twitter, Facebook i Google+. A banda del caràcter satíric (i també faller), es té en compte la cohesió, la creativitat i el valor literari del text obtingut.

Kike Montoro @Kaik84

—En Castelló també hi han falles? —Calla, burro, això és l'aeroport de Castelló! —I el ninot? —En això sí que tens raó #plf12

enviat el 17 de gener

<https://twitter.com/#!/Kaik84/status/159399362903027713>

Miquel Àngel Gascón @MAGascon

“Així m’agraden les falles, modernetes i experimentals” “Fill, això és el Parotet de Miquel Navarro” #plf12

enviat el 28 de novembre

<https://twitter.com/#!/MAGascon/status/141144899201413120>

Carlos Galiana @carlosgaliana

I va perdre el premi per ficar un cartell de “matrimoni” davall dos ninots d’homes. El jurat digué que era un greu error lingüístic #plf12

enviat el 21 de novembre

<https://twitter.com/#!/carlosgaliana/status/138405743018774530>

Juanfran Barberà @JFran76

Agarraren la carpa, la ficaren en terra i com no tenien arquitecte li botaren foc. Sí, aixina són les Falles. #PLF12

enviat el 28 de novembre

<https://twitter.com/#!/JFran76/status/141098352782745600>

Fernando Morales @Alt3rnand

Prompte serà més gran. Tindrem més cacaus. I el xiquet ficà amb els dits l'últim cacauet d'una piràmide. Jugava a ser artista faller. #plf12

enviat el 18 de novembre

<https://twitter.com/#!/Alt3rnand/status/137540469201711105>

Ángeles Hernández @AngelesValencia

#enelmetro no em mira he portat un llibre per fer-me la interessant. Merda, m'he enganyat i he agarrat "Teo a la granja" del meu nebot #plf12

enviat el 23 de gener

<https://twitter.com/#!/AngelesValencia/status/161365099888644098>

Miquel Àngel Gascón @MAGascon

El Molt Honorable President demanà en roda de premsa la "voluntat pa la falla" perquè les arques de la Generalitat estaven buides #plf12

enviat el 19 de gener

<https://twitter.com/#!/MAGascon/status/160014530754260994>

Carlos Galiana @carlosgaliana

El grup estava format per un iaio i els seus néts. Tranquils, deia el iaio, estem a l'exposició del Ninot, d'ací eixim indultats. #plf12

enviat el 16 de novembre

<https://twitter.com/#!/carlosgaliana/status/136808663254974464>

Miquel Àngel Gascón @MAGascon

S'alça el teló. Ix Lola Johnson llegint el Tirant. Baixa el teló ¿Com es diu la comissió? "Ausiàs March-La Novela" #plf12 #alguhohaviadedir

enviat el 30 de novembre

<https://twitter.com/#!/MAGascon/status/141844557653475328>

Miquel Àngel Gascón @MAGascon

"¡Que bote l'alcaldezza!" i la Crida va passar a ser una mascletà de grau 5 en l'escala de Caballer #plf12

enviat el 19 de gener

<https://twitter.com/#!/MAGascon/status/160058173435297792>

Carlos Galiana @carlosgaliana

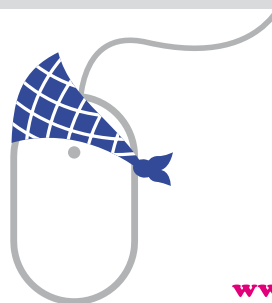
L'exaltació va ser tan divertida que els presidents es van quedar fins al final. #plf12

enviat el 19 de gener

<https://twitter.com/#!/carlosgaliana/status/160120344483606528>

**el disseny
arriba a la teua
falla**

www.yogurdefresa.com

C/ Miguel Selvi Cariñena, 22-24

46469 Beniparrell (València)

Tlf.: 961 200 942 www.selvi.com

LLETRES FALLERES

www.lletresfalleres.org | www.facebook.com/lletresfalleres | twitter.com/lletresfalleres | gplus.to/LletresFalleres